

HET LAND VAN HERLE

Tijdschrift en contactorgaan

voor vrienden en beoefenaars van de historie van oostelijk Zuid-Limburg

De benoeming van Dionysius Penners tot pastoor van de Sint Pancratius in Heerlen in 1792 (SLOT)

In de vorige aflevering zagen we dat op 20 augustus 1792 kapelaan Penners met voorbijgaan van zijn rivaal Pluijmackers door de Raad van State overeenkomstig het advies van Van Panhuys tot pastoor van Heerlen werd benoemd en dat op 1 september daarop volgend zijn officiële presentatie in de Sint Pancratius door deken Driessens plaats vond. De reactie van Pluijmackers liet niet lang op zich wachten. Hij begon zich als de feitelijke pastoor te gedragen, zich daarbij beroepend op zijn aanstelling tot deservitor, die immers volgens de gebruiken in het Land van Valkenburg¹ tot 24 juni 1793 van kracht zou blijven². Hij wenste zich evenmin bij de benoeming van zijn rivaal neer te leggen. Hoewel hij natuurlijk diens officiële installatie niet kon loochenen, welke vermoedelijk gepaard was gegaan met de voorlezing van de officiële aanstelling, begon hij niettemin aan de rechtsgeldigheid te twijfelen, en daarover geïnterpelleerd, sprak hij als zijn overtuiging uit, dat Penners met slinkse middelen de autoriteiten in Den Haag voor zich had weten te winnen. Hij slaagde er bovendien in een groot deel van de parochianen op zijn hand te krijgen en een aanstelling tot kapelaan te verwerven³, daarmee dus de vroegere plaats van Penners innemend. Penners weigerde deze aanstelling van zijn handtekening te voorzien en aan het bisdom te presenteren. Wanneer men bedenkt, dat Pluijmackers bij Penners op de pastorie bleef inwonen, dan begrijpt men licht, welk een gespannen sfeer tussen beide huisgenoten ontstond. Tegenover de onstuimige Pluijmackers legde Penners een niet geringe

dosis benepenheid aan de dag.

Al op 3 september⁴ wendde de pastoor zich tot het bisdom om de autoriteiten daar attent te maken op de gedragingen van Pluijmackers. Hij berichtte, dat hij aan ernstige twijfel onderhevig was over de te volgen gedragslijn, want hoewel hij geïnstalleerd was als pastoor, bleef Pluijmackers hem voor de voeten lopen en zich als de eigenlijke pastoor gedragen op grond van de „deservitura“, die het bisdom hem had verleend. Of het bisdom maar zo goed wilde zijn dit dubium op te lossen. Welnu, dit deed vicaris Syben op een eigen doortastende manier. Hij antwoordde prompt, dat met ingang van 12 september de verleende „deservitura“ zou ophouden en gelastte in een brief aan Pluijmackers, dat deze zijn pastoor de hem verschuldigde gehoorzaamheid diende te bewijzen⁵.

Wie zou denken, dat daarmee de kwestie ten einde was, heeft het mis. De beslissing van het bisdom was in strijd, zo meende Pluijmackers, met de verworven rechten van de geestelijkheid in het Land van Valkenburg. Wel wetend, hoe gevoelig men daarvoor althans in bepaalde kringen was, begon Pluijmackers krachten te mobiliseren om zich aan de genomen maatregelen te onttrekken, en steun te verwerven voor zijn standpunt, dat de hem verleende volmachten nog een aantal maanden van kracht zouden blijven. Daarbij speelde de kwestie van de door hem contractueel aangegane verplichtingen tegenover de erfgenamen van pastoor Morees een rol. Was de hem verleende „deservitura“ ingetrokken, dan hielden ook de daaraan verbonden rechten, evenals de daaruit voortvloeiende inkomsten op, en werd het nakomen van de aangegane verplichtingen moeilijk, zo niet onmogelijk. Maar welke was in de gegeven omstandigheden de rechtskracht van dit contract?

Het valt licht te begrijpen, dat de universele erfgename van pastoor Morees, een zekere juffrouw Janssen⁶, die in naam optrad van andere erfgenamen, zich de buit niet graag liet ontgaan. Het toegezegde bedrag was niet gering. Voor Pluijmackers zelf was natuurlijk de bron van deze toezegging in het geding. Hij zou immers gedurende heel de periode van zijn „deservitura“ alle „jura stolae“ opstrijken, en die waren voor een uitgestrekte parochie als die van Heerlen behoorlijk hoog. Daarbij kwamen dan nog de renten⁷, waarop de pastoor van Heerlen aanspraak kon maken. Verder speelde een flinke dosis gekrenkte trots mee. Geen wonder, dat hij zich met alle hardnekkigheid, die hem eigen was, voor de zaak inzette.

Toen verwarde berichten over heel deze verwikkelde affaire het bisdom bereikten, kreeg secretaris Theunissen de opdracht eens uit te vissen, hoe het precies zat met de bewuste overeenkomst⁸. Hij wendde zich met deze vraag tot de partijen in het geding. Voor Penners lag de zaak klaar en duidelijk. Hij liet al op 21

september weten⁹, dat zowel Pluijmackers als de erfgenamen er goed aan deden te letten op het voorlopig karakter van de aan Pluijmackers verleende volmachten. Niemand had bij zijn weten protest aangetekend, toen de hem toegewezen „deservitura” officieel werd herroepen, zodat dus duidelijk moest zijn, dat ook het contract op losse schroeven was komen te staan. Degenen, die er anders over dachten, en hij noemde uitdrukkelijk pastoor Crous van Voerendaal en pastoor Daniëls van Schaesberg, konden zich bij hem vervoegen om nadere argumenten te vernemen, of ook bij een bloedverwante van de overleden pastoor, een zekere Clara Schroun¹⁰, die als eenvoudige vrouw de heren theologen van repliek kon dienen. Kennelijk was ook zij de mening toegegaan, dat aan de erfgenamen niets meer toekwam, maar zij behoorde vermoedelijk tot de outsiders, die geen persoonlijk belang in het geding hadden. En daarmee had zij natuurlijk gemakkelijk praten.

De kwestie bleef dan ook ondanks deze interventie van Penners nog geruime tijd aan de orde. Een kwestie met veel haken en ogen. Geen wonder dat een zegsman uit de burgerlijke ambtenarij zich ten overstaan van Penners in een aan hem op 22 september geschreven brief¹¹ over de kernvraag naar de rechtsgeldigheid van de overeenkomst keurig op de vlakte hield. Dat deed pastoor Daniëls beslist niet, toen hij op 25 oktober¹² zijn standpunt aan de bisschop in hoogsteigen persoon kenbaar moest maken. Om zijn „impartialiteit” te tonen, deed hij dat in het nederlands om daarmee een van de partijen, de al genoemde juffrouw Janssen, te gerieven, die om inzage van het stuk had gevraagd en alleen het nederlands machtig was. Omwille van de inhoud, maar ook omwille van het pittoreske taalgebruik volgt het stuk hierna in extenso als bijlage I. Opvallend is de vermelding van de „slechte” resolutie van het jaar 1707¹³, waarnaar Penners had verwezen om de handelwijze van zijn rivaal aan de kaak te stellen. Deze resolutie stelde immers het gebruik van het bisdom om bij een vacature een deservitor te benoemen buiten de wet. Voor een trouw paladijn van het bisdom reden genoeg om deze resolutie, die zijn oorsprong vond in een ook toen uitgevochten conflict met de benoeming van de pastoor van Heerlen als inzet, als slecht te qualificeren. Penners had zich door bemiddeling van Van Panhuys een copie van deze resolutie weten te verschaffen¹⁴ om hem tegen Pluijmackers uit te spelen. Hij verzweeg wijselijk, dat hij zich niets van deze zelfde resolutie had aangetrokken, toen het in zijn kraam te pas kwam en hij het bisdom had doen benaderen om zelf met de „deservitura” belast te worden.

Speelde Daniëls bij dit alles de rol van bemiddelaar en liet hij het oordeel geheel aan de bisschop over, pastoor Crous van Voerendaal was heel wat beslist, toen hij zich op 12 november in een brief aan vicaris Syben over dezelfde zaak uitliet. Hij was daarbij

duidelijk de partijganger van zijn vroegere assistent¹⁵. Ten aanzien van de vraag, hoe te denken over de aangegane overeenkomst, liet hij onomwonden weten, dat er aan de geldigheid van de overeenkomst niet te tornen viel. Naar hij had vernomen, had de vicaris zelf er zich indertijd loffelijk over uitgelaten en hem met zijn goedkeuring bezegeld. Er zat dus niets anders op dan Penners er toe te bewegen de verplichtingen, die er aan verbonden waren, op zich te nemen en te zijner tijd Pluijmackers recht te doen. Deed men dit niet, dan kwam heel het geldend recht binnen het bisdom in het gedrang. Dat hield immers, minstens voor het Land van Valkenburg, maar naar hij meende te weten, ook voor de rest van het bisdom in, dat een benoemd pastoor pas in functie kwam na het feest van Sint Jan volgend op de datum van zijn benoeming. Kwam men tegemoet aan het standpunt van Penners, dan betekende dit, dat hij ongeacht deze bepaling beschouwd diende te worden als „pastor in possessionem missus”, en dat zou betekenen, dat hij de officiëel benoemde deservitor op elk ogenblik, dat hem goeddunkte, kon uitschakelen.

Ook in andere dingen nam pastoor Crous het op voor Pluijmackers. Pastoor Penners mocht er zich dan wel over beklagen, dat Pluijmackers zich er op beriep door de parochianen van de Sint Pancratius tot kapelaan te zijn aangesteld zonder dat hij als pastoor inzage had gekregen van de stukken en er zijn handtekening onder had kunnen zetten, maar de kapelaan zelf had verklaard, dat de pastoor die handtekening had geweigerd en dat hij van zijn kant altijd bereid bleef om hem ten allen tijde de betreffende stukken over te leggen.

Welk effect deze pogingen om aan het conflict tussen beide geestelijken een eind te maken hebben gehad, onttrekt zich jammer genoeg aan onze waarneming. Ik heb de indruk, dat Penners niet lang daarna genoeg heeft genomen met het vooruitzicht, dat Pluijmackers hem als kapelaan zou blijven bijstaan¹⁶. Wellicht heeft hij daaraan ook door het plaatsen van zijn handtekening uitdrukking gegeven. De betreffende stukken zijn niet bewaard gebleven. Zeker is, dat het helemaal weinig of geen verlichting heeft gebracht. Zelfs het verhoopte resultaat, dat Pluijmackers bereid zou zijn af te zien van zijn pretenties om krachtens zijn aanstelling tot deservitor ongeacht de herroeping daarvan van de zijde van het bisdom pastoorsrechten te mogen uitoefenen tot 24 juni 1793, bleef uit. Uit een later door Penners afgelegde verklaring¹⁷ blijkt, dat hij deze pretenties tot aan het eind van deze termijn hardnekkig is blijven koesteren. Een van de Franse priesters, die sinds eind 1792 vanuit het revolutionaire Frankrijk naar onze gewesten vluchtten, en waarvan er een aantal voor kortere of langere tijd een toevlucht vonden bij Penners op de pastorie¹⁸, moest dit nog in de zomer van 1793 ervaren. Hij was bij de verzorging van de eredienst in de parochie ingeschakeld en had vol-

gens afspraak op zich genomen in de kapel van Welten een van de gezongen missen aldaar voor zijn rekening te nemen. De kapel van Welten rekende Pluijmackers echter tot het domein van zijn bevoegdheid. Toen de Fransman wellicht voor de zoveelste maal voor deze taak stond -het was op 12 juni 1793 tekent het relaas van Penners aan-¹⁹ vroeg hij voor de dienst of er na de Mis het „Libera” gezongen moest worden. Hij kreeg daarop het bitse antwoord van Pluijmackers, dat hij simpelweg te doen had, wat hem gevraagd werd, en dat het aan de pastoor toekwam -en die pastoor was hij en niemand anders, zo gaf hij duidelijk te verstaan- om uit te maken wat er precies moest gebeuren en daarover aanwijzingen te geven. „Cette grossièreté toucha la sensibilité du coeur françois”, en mogen we er aan toevoegen de gevoeligheid van pastoor Penners, die dit alles nauwkeurig vastlegde. Een incident natuurlijk, maar significantief voor de hardnekkigheid, waarmee Pluijmackers tot aan de termijn van 24 juni zich als de eigenlijke pastoor bleef beschouwen.

Toen daarna slechts de rol van kapelaan overbleef, hielden de incidenten nog niet op. Niet alleen bleven wrijvingen in de interne sfeer van de pastorie aan de orde van de dag, maar eenmaal gemaakte afspraken omtrent de verdeling van werkzaamheden wenste de kapelaan niet na te komen en op talloze andere manieren was hij er op uit het gezag van zijn pastoor te ondergraven. Geen wonder, dat Penners zich in een uitvoerig mémoire over het hele conflict liet ontvallen, dat hij nooit met de benoeming van Pluijmackers tot kapelaan zou hebben ingestemd, wanneer hij op de hoogte was geweest van verschillende verordeningen, die een tweetal bisschoppen van Roermond in het verleden hadden doen uitgaan om de verhouding tussen pastoor en kapelaan van Heerlen te regelen²⁰, en waarin precies die dingen aan de kaak gesteld werden, die hij in zijn kapelaan laakte. Hij bleef dan ook het bisdom bestoken met klachten over het gedrag van zijn medewerker met het herhaald verzoek aan zijn superieuren om tussenbeide te komen en hem van die kwelling te verlossen. Veel raad wist men op het bisdom ook niet met die aanhoudende klachten. Weliswaar berichtte secretaris Theunissen al op 30 maart 1793²¹, dat de pastoor van Schinnen N. Somya²² was aangesteld om een bemiddelaarsrol te spelen, maar van diens bemoeienissen vernemen we niets tot in de zomer van genoemd jaar, tegen de tijd, dat de al dikwijls genoemde termijn zou verstrijken en de verdere positie van Pluijmackers geregeld moest worden. In een brief van 16 juni²³ sprak Penners van de vreugde, die alleen al het bezoek van deze collega hem had bezorgd. Dat bezoek had plaats gehad op 13 juni en het verschaftte Penners een voorproefje van vrede, die hij al zo lang had gemist. Maar in de bewuste brief, die gericht was aan Theunissen, liet hij er wat bitter op volgen, dat het maar zeldzaam voorkwam „de gouter un plaisir pur,

qui ne soit mêlé d'aucune amertume" en dat was hem ook nu niet beschoren geweest. Pluijmackers had hem ten overstaan van de bemiddelaar zonder enige terughoudendheid allerlei grove beschuldigingen naar het hoofd geslingerd „entre autres que j'avois obtenu par des importunités et à force de mendier, le bon témoignage de feu Mr le curé de pieuse mémoire, lequel il osa prendre à témoin". Het al oude zeer van bij de benoeming voor Heerlen voorbijgestreefd te zijn door zijn rivaal was altijd nog bij Pluijmackers blijven steken. Penners van zijn kant ontzegde hem alle recht van spreken door te verwijzen naar de manier, waarop hij zich in Heerlen had opgedrongen, „n'étant pas appelé par le choix de son évêque et de moi". Daarmee wekte hij de indruk een „intrus" te zijn, en wat nog erger was aanhanger van de nieuwe beginselen van gelijkheid en vrijheid, die uit Frankrijk kwamen binnenwaaien. Volgde een heel relaas van de misdragingen van Pluijmackers, waarin zijn tomeloze geldzucht²⁴ deze keer de boventoon voerde. De brief eindigde met een dringend verzoek zo spoedig mogelijk te komen tot een slotoordeel en een duidelijke richtlijn voor zijn handelen.

Het rapport van Somya²⁵ aan zijn opdrachtgever Syben, die na de dood van bisschop Philippus Damianus als vicarius capitularis het bisdom bestuurde²⁶, volgde slechts een dag later. In een schrijven van 17 juni berichtte Somya, dat hij eerst Penners onder vier ogen had laten uitpraten. Hij had hem nu mondeling het hele verhaal gedaan over de handelwijze van zijn kapelaan, zoals hij dat al eerder verschillende malen schriftelijk had gedaan. Daarop was Pluijmackers binnen gekomen en deze had uit een heel ander vaatje getapt. Hij verzekerde, dat de parochianen van Heerlen hem liever mochten dan zijn chef en hij had deze met veel geschreeuw uitgedaagd nu met al zijn klachten op de proppen te komen, dan zou hij hem wel van antwoord weten te dienen. De pastoor was zo overdonderd geraakt, dat hij geen repliek had en zich niet verweerde. Toen tenslotte Pluijmackers zich er omstandig over beklaagde, dat de huiselijke tafel, die de pastoor hem te bieden had, veel te wensen over liet, had Penners verbetering in het vooruitzicht gesteld en beloofd hem op zon- en feestdagen zelfs een fles wijn te zullen geven, maar hij had tegelijk laten weten, dat, wanneer de kapelaan zijn leven niet beterde, hij hem niet langer bij zich aan tafel wenste. Somya had zich daar heftig tegen verzet, omdat het uit elkaar gaan van de twee herders een slechte indruk zou maken en veel opspraak teweeg zou brengen. Ze moesten maar leren met elkaar broederlijk en vreedzaam samen te leven, was zijn parool.

Veel haalde dit alles niet uit. De onderlinge verhouding tussen beide rivalen werd er niet beter op en de klachten bleven bij vicaris Syben binnen stromen. In het najaar werd een tweede poging ondernomen om de twee kemphanen tot een andere houding

te brengen. Het initiatief ging deze keer uit van Van Panhuys, de man, die ongewild zo'n beslissende rol had gespeeld bij de oorsprong van het conflict. In een brief van 16 november 1793²⁷ schreef hij aan Syben, dat de al zo lang durende onenigheid tussen pastoor en kapelaan, die ook hem ter ore was gekomen, de spuigaten uit ging lopen en allerwegen ergernis bleef veroorzaken. Hij achtte een dringend beroep op Syben nodig een nieuwe poging te doen om daaraan paal en perk te stellen, bij gebreke waarvan de hele affaire, zo liet hij er onverholen dreigend op volgen, zeer onaangename gevolgen kon gaan krijgen. Hoe hij er zelf over dacht, deed hij duidelijk uitkomen in de aanmaning aan het adres van Syben zich te beijveren „pour assurer à Monsieur le Curé la jouissance paisible d'une cure, dont il a été gratifié par Leurs Nobles Puissances, et dans laquelle je serois dans le cas de devoir le maintenir”.

Een nieuwe opdracht van Syben aan Somya volgde op 28 november²⁸. Hij voegde er nu een tweede bemiddelaar aan toe in de persoon van de pastoor van Nuth, J. Scherpenseel²⁹. Deze begaven zich opnieuw op weg naar Heerlen om een uiterste poging te wagen. Zij deden daarover verslag in een rapport, waarvan hier de volledige tekst volgt in bijlage II. Daarin verklaarden zij onomwonden, dat de oorsprong van het hele conflict duidelijk gelegen was in de manier, waarop beide heren zich bij de dood van de vorige pastoor candidaat hadden gesteld voor de opvolging. Pluijmackers had het niet kunnen verkroppen, dat Penners met de benoeming was gaan strijken. Ze hadden hen opnieuw de wacht aangezegd. Pluijmackers vooral hadden zij op zijn plicht gewezen zich bij de feiten neer te leggen. Zij waren tenslotte met de pastoor overeengekomen, dat deze nog een tweekant maanden de kapelaan bij zich in huis zou houden met de opzet in die tijd een uiterste poging te wagen om tot een vreedzame samenwoning te komen en de eenheid te herstellen.

Het mocht allemaal opnieuw niet baten³⁰. Men vraagt zich af, of het dan helemaal uitgesloten was om de meest voor de hand liggende maatregel: de verplaatsing van Pluijmackers, te nemen. Vermoedelijk hebben de toenmalige gezagsverhoudingen zich daar tegen verzet. Feit is, dat verdere maatregelen uitbleven. Pastoor en kapelaan bleven tot elkaar veroordeeld. Spoedig zou de komst van de Fransen en de inlijving van het Land van Valkenburg en de omliggende gebieden bij de Franse Republiek nieuwe stof gaan leveren tot onenigheid tussen beide heren en hun aanhang. De enige genoegdoening, die Penners ondervond, was, dat Pluijmackers eindelijk op 6 mei 1794 de pastorie verliet en elders zijn intrek nam³¹. Het moet als een toeval gezien worden, dat net een maand tevoren de Raad van State bij resolutie van 7 april 1794³² op ongebruikelijke royale wijze de bezoldiging van Penners definitief regelde en daarmee aan haar verplichtingen voort-

Doorlichtigste Hoogw. eerdigste Heer,

De oorsaeke waerom u de Vrijheid neme
Van een uwe Doorlichtigste Hoogw. eerdigste
in het Vlaems te scrijven, is dese; lijschen den
nieuwen Heer Pastor Van Herle, ende van de
uini versaele giffename Van den afgetoefden heer
Pastor, de. juffrouw jansen, is eenig Verschil
opgevesen Wegens de deservitue tot sl. jan
naestkomende waerom men sin nodigh secours
met alles verbijghet tot uwe Doorlichtigste
Hoogw. eerdigste nemen moech, en omdat gemelde
giffename gerne soude weten wat dat is
hien in een uwe Doorlichtigste soude berichten,
en om in dit Verschil enige imparcialiteit te
hionen, ben ick genotsacht geweest, in die tale
te scrijven die dese juffrouw verstaet —

Neer afghingheit Van den Salzen Heer Moris
heeft sin Doorl. Hoogw. eerdigste, de genade
gaden een Heer Olijmaeker en provisioneel
deservitue te geven waerop gemeten Heer, met
de giffename een accordt ofte contract maede
dat hij alles tot sin jaer soude trekken, soo jura
stake als de versaelde jaer penningen Van
de tansigen, an de Pastoraal behoovende, item
de winlijg pataons uit den schet, ende den
de lachelijg pataons Van de Perschonael Van
wellen, en door hijs hijs des soude hij

vloeiend uit het personaatschap van Heerlen voldeed³³.

W.A.J.Munier

BIJLAGE I

Pastoor Daniëls van Schaesberg aan de bisschop van Roermond³⁴
(GA Heerlen, ASPH, nr. 27).

De oorsaecke waerom ick de vrijheid neme van aen Uwe Doorluchtigste Hooghwaardigheid in het Vlaems te schrijven, is dese: tusschen den nieuwen Heer Pastor van Herle ende dan de universaele erfgename van den afgeleefden Heer Pastor, de juffrouw Janssen, is eenig verschil opgereesen wegens de deserviture tot St. Jan naestkomende, waerom men sijn nodigh recours met alle eerbijdigheid tot Uwe Doorluchtigste Hooghwaardigheid nemen moet, en omdat gemelde erfgename gerne soude weeten, wat dat ick hierin aen Uwe Doorluchtigheid soude berigheten, en om in dit verschil mijne impartialiteit te thonen, ben ick genoetsaect geweest in die tale te schrijven die dese juffrouw verstaet.

Naer afluivigheid van den Saliigen Heer Morees heeft sijn Doorl. Hooghwaardigheid de genade gedaen aen Heer Pluijmaeckers een provisioneele deserviteur te geven, waerop gemelden Heer met de erfgename een accordt ofte contract makde dat hij alles tot Sint Jan soude trekken, soo jura stolae als de vervallen pagt penningen van de landerijen aen de pastoraet gehoorende, item de twintig patacons uit den schat³⁵, ende den de taghentig patacons van de perschonat van Welten, en voor huyijs huijre, des soude hij St. Jan aenkomende vijf en vijftig fransche croonen aen juffrouw de erfgename uitgeven.

Van desen contract autem wildt nu de nieuwen Heer Pastor niet weeten, en beroept hem op de sleghte resolutie van het jaer 1707, waerdoor aen Sijne Doorluchtigste Hooghwaardigheid het recht van deservitorem te stellen ontnomen wordt.

Waer nochtans tegenstrijdig is de bygevoegde magt van deserviteur verleent aen den overledenen Heer Pastor, beide hierbij gevoegd³⁶.

Wij bidden daerom oetmoedelijck Sijne Doorluchtigste Hooghwaardigheid van daerover door Uwe autoriteit eene resolutie te verleenen, waeraen wel beide partien, soo ick hoope en wensche, hun sullen binden en onderwerpen. Die de eer hebbe met alle veneratie te zijn

Scheidt
25 Oct. 1792

Doorluchtigste Hooghwaardigaten Heer
Van Sijne Doorluchtigste Hooghwaardigheid
den onderdanigsten Dienaer
J.A. Daniëls Pastor

BIJLAGE II

Rapport van de pastoors van Nuth en Schinnen aan Syben (RAL, oud-archief bisdom Roermond, port. 127, omslag 2).

Admodum Reverende Amplissime Domine.

Juxta mandatum Amplitudinis vestrae fuimus 28va Novembris in pastoratu Herlensi ad examinandum causam dissensionum pastorem inter et D. Pluijmackers. Origo harum nobis esse videtur quod cum uterque sollicitaverit Pastorum et Dominus Penris (sic)³⁷ acceperit bravium, inde D. Pluijmackers sibi mala persuadens se habere majora merita saepe D. Pastorem cum vilipendio alloquitur ac minus dignum tractat ordinemque missarum a Pastore statutum saepe perturbare conatur. Horum testes oculares sunt Pastor Gallus vir probus ac Pater Modestus Carmelita³⁸. D. Pluijmackers saepe allegat ali-quod jus antiquum nempe in eo ut putamus R.D. Mares (sic) et D. Schils³⁹ eorum praedecessores fecerunt conventionem quod quisque suam septimanam haberet et in ea qui esset hebdomadarius⁴⁰ omnes aegrotos administraret. Verum omnibus consideratis dissensionum ansa est D. Pluijmackers, quem nomine Amplitudinis vestrae serio monuimus ut a similibus vexis abstineat, Pastori suo respectum exhibeat et functionibus diligenter assistat, ipsique insinuavimus quibus periculis et ingratis consequentiis se exponat et casu quo se non emendet timendum est, si non a superiore ecclesiastico a judice saeculari sit puniendus. Pro majori bono induximus R.D. Pastorem ut D. Pluijmackers adhuc per duos menses secum teneat ad videndum an pax et unio tam necessaria restituantur.

Interim in omnimoda veneratione subscribimur,
Amodum Reverende Amplissime ac Eruditissime Domine,
Amplitudinis vestrae
humillimi ac obsequiosissimi famuli

Schinnen
hac 6ta dec. 1793

J. Scherpenseel, pastor in Nuth
N. Somya, Pastor in Schinnen

NOTEN:

1. Over deze gebruiken enkele bijzonderheden bij J.M. van de Venne e.a., *Geschiedenis van Hoensbroek*, Hoensbroek 1957, 385-389. Uit de stukken betreffende eerdere benoemingen voor het pastoraat in Heerlen komt naar voren, dat het recht van de bisschop om in een vacature met de benoeming van een deservitor te voorzien vanwege de Republiek al of niet bij monde van de Raad van State bestreden werd als een aantasting van soevereine rechten, en daarom aanleiding was geweest tot het uitvaardigen van de hier al eerder genoemde resolutie van 11 februari 1707; zie *Het Land van Herle* 1982, nr. 1, blz. 15, noot 46. De tekst van deze resolutie is o.a. te vinden in GA Heerlen, Archief St. Pancratius-Parochie Heerlen (ASPH), inv. nr. 25.
2. Zie *Het Land van Herle* 1982, nr. 1, blz. 9.
3. De aanstelling van Pluijmackers tot kapelaan vond geheel buiten Penners om plaats. Verderop komen we daarop nog terug. Hier wil ik al vermelden, dat J. Schils, burgemeester van Heerlen en oom van Penners, dit in een brief van 21 mei 1796 tot uitdrukking bracht met te schrijven: „De Parochianen hebben hem als Capellaen aangesteld” (in de marge is er in een andere hand aan toegevoegd: sine consensu R.D. Pastoris) en er op liet volgen, dat nogal wat klachten uit de burgerij hem bereikt hadden over de onenigheden tussen pastoor en kapelaan, die er uit waren voortgevloeid. Zie GA Heerlen, ASPH, inv. nr. 27.

4. Zie RAL, Oud-archief van het bisdom Roermond, port. 127, omslag 2; hij schreef daarin over zijn kapelaan: „D. Pluijmackers provisionali deservitura uti et Pastorem agere non desinit”.
5. De strekking van de reacties van Syben valt te achterhalen uit een aantekening op de brief van Penners: „revocatum deservituram provisionalem, ita ut ipsemet Pastoralia obire queat. Eodem sripturae suae ad D. Pluijmackers, quibus declaratur deservituram finire 12 7bris”; zie port. 127, omslag 2 ib.
6. Haar familierelatie tot pastoor Morees heb ik niet kunnen achterhalen.
7. De aard van deze renten wordt omschreven in Bijlage I.
8. GA Heerlen, ASPH, inv. nr. 26.
9. Zie noot 8.
10. Zie noot 6.
11. GA, ASPH, inv. nr. 27; de brief kwam vermoedelijk van Waltherus Bléron, klerk bij Van Panhuys, die samen met zijn chef bezig was met het verzamelen van gegevens betreffende de bezoldiging van de pastoors van Heerlen en Voerendaal. Zij waren ook in deze aangelegenheid de zaak van Penners toegedaan, zoals deze uitdrukkelijk over Bléron opmerkt: „recte de Deo rebusque divinis sentienti”.
12. Zie de tekst van dit schrijven in Bijlage I.
13. Zie hiervóór noot 1.
14. Zie Het Land van Herle 1982, nr. 1, blz. 15, noot 46.
15. GA, ASPH, inv. nr. 27.
16. Hij zou herhaaldelijk verzekeren, dat deze benoeming hem was opgedrongen, maar dat hij zich er bij had neergelegd omwille van de lieve vrede.
17. Zie het hierna vermelde schrijven van 16 juni 1793.
18. In zijn dagboek vermeldt Penners allerlei bijzonderheden over deze priesters, waarvan er een aantal met naam en toenaam genoemd worden; zie ook Habets-Goossens, IV, 17vv. Het siert Penners, dat hij aan zovelen gastvrijheid heeft verleend.
19. Het ongedateerd relaas in GA, ASPH, inv. nr. 27.
20. Afschriften van de bedoelde verordeningen zijn te vinden in GA, ASPH, inv. nr. 5, Stukken m.b.t. competentiegeschillen met andere geestelijken (1670-1797). Het ging om een verordening van bisschop Reginald Cools (1677-1700) aan alle priesters, zowel seculieren als regulieren, dat zij in de parochiekerk van Heerlen of in de kapel van Welten geen functies mochten uitoefenen tenzij met uitdrukkelijk verlof van de bisschop of van de pastoor, uitgevaardigd op 3 december 1694, en een verordening van bisschop Joannes Antonius de Robiano (1746-1769) van 21 juni 1752, waarmee aan pastoor Morees aanwijzingen worden gegeven om misbruiken bij inzamelingen en termijnen in zijn parochie te voorkomen.
21. Zie Penners' dagboek f. 3, waar vermeld wordt: „Constituit III. R.D. Pastorem de Schinnen pacificatorem, examinatorem et judicem”.
22. Over hem enkele bijzonderheden bij Habets-Goossens, IV, 123-124.
23. GA, ASPH, inv. nr. 27.
24. Deze brief werd door Penners bij herhaling naar voren gebracht.

25. Zie RAL, Oud-archief van het bisdom Roermond, port. 127, omslag 2.
26. Van 1793-1794; zie Habets, II, 618.
27. Zie noot 25, port. 127, omslag 2 ib.
28. De datum heb ik ontleend aan het hierna vermelde verslag.
29. Over hem zie Habets-Goossens, IV, 123-124.
30. Zie daarvoor onder meer een brief van Somya aan Syben van 24 december 1793 in ASPH, inv. nr. 27. In één zin luidt het daar: „Pluijmackers a tempore commissionis nostrae esse parum humiliatum, in multis tamen deficere”, en hij vermeldt er bij, dat de kapelaan er voortdurend op uit was zijn pastoor bij de parochianen in discrediet te brengen.
31. Volgens een dagboek aantekening van Penners woonde hij van die datum af tot 1 oktober in bij Hendrik Robroek. Deze wordt merkwaardig genoeg vermeld als familielid zowel van de pastoor als van de kapelaan. Later woonde Pluijmackers dicht bij de Schelmentoren.
32. De tekst van de resolutie bij Habets-Goossens, IV, 18.
33. De analyse van het materiaal, dat aan deze resolutie ten grondslag lag, zal nieuw licht verschaffen over bepaalde facetten van het personaat van Heerlen.
34. Bisschop Philippus Damianus van Hoensbroek (1775-1793).
35. Mij verder onbekend.
36. Bedoeld zijn de volmachten, die aan pastoor Morees in 1749 waren verleend; het betreffende stuk bevindt zich niet in inv. nr. 27.
37. Zie noot 18.
38. Een van de carmeliëten, die Penners assistentie verleende tijdens de moeilijke jaren, die nog zouden volgen; zie Habets-Goossens, IV, 22vv.
39. Een vroegere kapelaan van Heerlen.
40. Ongewild wellicht kon dit worden uitgespeeld tegen Penners. Toen Pluijmackers hem voor de voeten wierp, dat hij als kapelaan onder pastoor Morees bepaalde activiteiten zelf ook niet zou hebben verricht, verweerde Penners zich tegen deze aanklacht door op te merken, dat er met hem geen overeenkomst over de weekbeurten zou hebben bestaan.

Honderd jaar „Der Koehp va Hehle“

In Heerlen en omstreken is algemeen bekend de figuur van „Der Koehp van Hehle“, ontsproten aan het brein van M.J.H. Kessels, die in het gelijknamige boekje -dat in 1922 verscheen en in 1971 werd heruitgegeven- der Koehp liet vertellen wat hij als Napoleontisch soldaat had meegemaakt in de slag bij Waterloo (1815). Op de eerste pagina van deze uitgave staat vermeld dat de schrijver reeds in de Hehlische Almanak een verhaal had gepubliceerd naar aanleiding van een vroeger gesprek met de Koehp va Hehle.

Deze Almanak heb ik jarenlang niet kunnen vinden. De heer Braad, medewerker van de gemeentelijke archiefdienst van Heerlen, raadde mij enige tijd geleden aan om eens te Maastricht te informeren. Op de afdeling van de heer Van Heijst van de stadsbibliotheek van Maastricht bleek men uitgebreid gedocumenteerd te zijn. Het advies leverde de informatie op dat er een „Almanak van de Limburger Courier“ heeft bestaan die te Heerlen werd gedrukt, maar alleen voor het jaar 1883. Van deze Almanak is sinds enige jaren een exemplaar in het gemeentearchief van Heerlen aanwezig, onder het nummer T 381.

De eerste versie van „Der Koehp van (!) Hehle“ is daarin te vinden op blz. 57-74. Het zijn twee korte vertellingen, opgetekend uit de mond van „der Koehp“, een „ouwe Franzoes“ volgens het opschrift in de Almanak, d.w.z. een oud-gediende uit het leger van Napoleon. Het eerste „vertelzel“ gaat over zijn belevenissen tijdens de oorlog van Napoleon in Spanje (1808) en aansluitend over wat hij in het binnenste van een reuzewalvis beleefde; het tweede vertelt over zijn avonturen gedurende de strijd in het koude Rusland (1812).

De tekst van wat ik zal aanduiden als „Koehp va Hehle I“ (K.v.H. I), is hierna en in het volgend nummer in zijn geheel afgedrukt. Deze tekst, bestemd voor een almanak van 1883, moet wel geschreven zijn in het voorafgaande jaar, zodat de figuur van „Der Koehp va Hehle“ nu honderd jaar bestaat.

Ik kan mij herinneren dat de schrijver van K.v.H I (1883), mijn grootvader, mij als kind over Rusland en de veldtocht daarheen verhalen vertelde, alsof hij er zelf aan had deelgenomen. Mevrouw Leunissen-Lodeur uit de Willemstraat kon zich, toen ze mij veertig jaar geleden over hem vertelde, mijn grootvader nog herinneren zittende naast zijn vader op de kleermakerstafel. De familie Kessels woonde op de Schram, zoals de Willemstraat toen werd genoemd, in de nabijheid van de plaats waar de huidige spoorweg-

M.J.H. Kessels
2.3.1858 Heerlen – 21.12.1932 Tilburg

overgang is aangelegd. Hier moeten op de kleermakerstafel hebben gezeten: mijn overgrootvader Kessels, één van zijn broers, een knecht en verder zijn twee zonen. Als men uit Heerlerheide kwam, passeerde men deze kleermakerij. Enige aanloop in dit overigens rustige bedrijf zal er zeker geweest zijn, en tijdens het werk konden dan verhalen beluisterd worden.

Het heeft mij al een tijd geïntrigeerd welke Heerlense personen een bijdrage hebben geleverd aan de stof die door de fantasie van de schrijver heeft geleid tot de drie vertelsels. Dit is zeker niet één enkele persoon geweest.

De hoofdpersoon in K.v.H. I heeft een aanstaande, genaamd Liesep, met wie hij na terugkeer uit Rusland met Allerheiligen huwde. Dit zou dus op 1 november 1813 moeten zijn geweest. In K.v.H. II heeft de Koehp een aanstaande die Niehs (Agnes) heette, en met wie hij na zijn terugkeer uit Waterloo huwde. Na de slag had hij echter maandenlang te Brussel in het hospitaal gelegen en moest daarna nog verder herstellen. Dit huwelijk zou dus in 1816 zijn gesloten.

Het gaat er nu dus om iemand uit bedoelde lichte te vinden, die in 1816 te Heerlen in het huwelijk is getreden.

Aan deze voorwaarde voldoet Edmond Moonen, die op 2 februari 1816 huwde met Anna Catharina Tribels. Beiden waren afkomstig uit Heerlerheide. Edmond Moonen werd geboren op 10 januari 1791, daardoor behoorde hij -evenals een gelijknamige neef- tot de lichte 1811. Daarvan hoefde niet iedereen direct op te komen. Sinds maart 1804 werden de dienstplichtigen per kanton op een alfabetische lijst geplaatst en via loting werd de volgorde van opkomst bepaald; degenen die de laagste nummers trokken en goedgekeurd werden, waren aangewezen voor de actieve dienst¹.

De eerste Edmond, die van het kanton Heerlen op twee na de grootste van zijn lichte was, had lotnummer 97 getrokken, de tweede het lotnummer 9; beiden werden goedgekeurd². De tweede Edmond ging reeds op 10 april 1811 vanuit Maastricht op transport naar Besançon en werd op 3 mei opgenomen in het 37e Régiment d'Infanterie de Ligne³; hij is niet naar zijn geboorteplaats teruggekeerd.

De eerste Edmond werd met de andere hoge lotnummers voorlopig „in depot” geplaatst, d.w.z. hij hield de status van burger zolang hij niet voor de reserve werd opgeroepen⁴. Maar in 1812 en 1813 werden op bevel van Napoleon ook uit de voorafgaande lichten weer dienstplichtigen opgeroepen; in het jaar 1813 zelfs viermaal: in januari, april, oktober en november⁵. In de maand juli vertrok van de lichte 1811 uit het kanton Heerlen lotnummer 88 in actieve dienst naar Frankrijk, volgens de bewaard gebleven vertreklijsten⁶. Edmond Moonen schoof op naar de reservisten en kwam eind 1813 nog in actieve dienst. Op een

lijst in het Heerlense gemeente-archief komt hij namelijk voor als één van de namen die in dienst van Frankrijk waren geweest en teruggekeerd waren naar Heerlen⁷.

De lijst behoort tot de interessante stukken uit april 1815. Na de terugkeer van Napoleon van Elba (maart 1815) moesten de burgemeesters in opdracht van de bezettende macht ter plaatse (voor Heerlen de Pruisen) een nominatieve opgave verstrekken van alle personen die uit Franse militaire dienst waren teruggekeerd. De Tsaar van Rusland had op dat moment reeds al zijn krijgsgevangenen naar huis gestuurd; te denken ware daarbij aan H. Heine's gedicht „Die Grenadiere“.

De betrokken personen dienden zich bij de burgemeester te melden, indien zij niet reeds in geallieerde dienst waren. In overeenstemming met de Franse dienstplichtregels werden ze opnieuw aan dienstplicht onderworpen en daartoe overgedragen aan de Hollandse Gendarmerie te Roermond. Bij het dossier hierover bevindt zich een apart lijstje van de burgemeester van Heerlen over 11 personen die bij hun haardsteden waren gebleven en zonder opgave van reden niet in geallieerde of Hollandse dienst waren gegaan.

Op dit lijstje staat ook Edmond Moonen. Ik vermoed dat deze persoon model heeft gestaan voor „der Koehp“ uit het verhaal dat Kessels in boekvorm heeft uitgegeven. Toen Napoleon uit Elba ontsnapt was en triomfantelijk door Frankrijk opmarcheerde, „rammelde der Koehp der boekh um der Napolejong te goh helpe“⁸. Wanneer dan een vroegere strijdmakker uit Aken hem komt halen, trekt hij met deze op 13 juni 1815, op kermisdinsdag, richting Luik, terwijl ze Maastricht vermijsden, omdat ze eigenlijk „Holleseje“ deserteuren zijn⁹. Vanaf Luik volgen zij de Maas en gingen met veel anderen in groepjes richting Charleroi om zich daar aan te sluiten bij het Napoleontische leger. Tegen de avond van de 14e stootten zij op een Franse patrouille¹⁰; de volgende dag reeds beleefde Koehp zijn eerste zonderlingen avontuur (ontmoeting met maarschalk Ney).

Edmond Moonen was blijkens zijn huwelijksakte in 1816 woonachtig „aan de Heerlerheide“ en oefende het beroep van akkerman uit. Hij is te Heerlen -„aan de Schrieversheide“- gestorven op 27 augustus 1864, waarbij als zijn beroep „handelaar“ wordt opgegeven. Toen was de schrijver M. Kessels dus zes jaar oud. Anna Catharina Tribels, de echtgenote van Edmont, overleed op 29 september 1873, d.w.z. in het jaar dat „der Koehp“ uit K.v.H. II als het sterfjaar van zijn vrouw geeft. Kessels doet het voorkomen alsof „der Koehp“ zijn verhaal in 1888 aan hem heeft verteld, toen zijn vrouw reeds 15 jaar dood was (blz. 84 van het boekje). Het echtpaar Moonen heeft 12 kinderen gehad, waarvan het merendeel jong is gestorven, en het had nog een kleinkind in huis, hetgeen enigermate overeenkomt met wat „Koehp“ ver-

telt op blz. 83 en 84.

Een nicht van Anna Moonen-Tribels was Katharina Elisabeth Bour. Evenals haar nicht was ze in 1795 geboren, was enig kind en huwde pas in 1839. Er is alle reden om aan te nemen dat Katharina Bour goed op de hoogte was van de wederwaardigheden van Edmond Moonen en daarover inlichtingen kon verschaffen. Misschien is zij de vertelster van de verhalen geweest. Er is namelijk een overeenkomst tussen deze vrouw en de vertellende „Koehp“. Zij stierf 93 jaar oud op 10 december 1888; de oude „Koehp“ van K.v.H. II was naar schatting van de schrijver ver in de negentig, toen hij hem in oktober 1888 zijn avonturen rond Waterloo vertelde (blz. 8) en hij stierf een week of vier daarna (blz. 86). In het begin van K.v.H. I wordt de vertellende „Koehp“ een paar keer aangeduid als „het ouwt“, een vorm die eigenlijk gebruikt wordt voor een bejaarde vrouw.

Ook andere figuren uit de K.v.H. zijn misschien niet alleen aan de fantasie van de schrijver ontsproten. K.C. Peters vermeldt in zijn boek over Soldaten van Napoleon¹¹, dat August Peltzer van Stolberg zich enige dagen voor de slag bij Waterloo weer bij zijn regiment voegde. Hier dringt zich de vergelijking op met „der Bamberg va Oake“.

Ik heb het vermoeden dat mijn grootvader tussen 1882 en 1888 te weten kwam, dat er een Heerlenaar aan de slag bij Waterloo had deelgenomen. Mogelijk was hij toen reeds bezig met verdere verhalen in het Heerlens dialect, voor het geval de Almanak wel zou zijn voortgezet. Hij vond daar kennelijk genoeg in, zoals hij reeds in 1877 een schets in het dialect had gepubliceerd onder de titel „Wie der Tines soldaat wilt wehde“¹².

De schrijver van de K.v.H. I, die in 1882 zelf nog ongehuwd was, meent dat de burgemeester wel alle ongehuwde meisjes uit het dorp op de markt kon verzamelen, om de held van zijn verhaal uit hen zijn keus te laten maken. Maar „der Koehp“ ging het Liesep zoeken. De gehuwde schrijver laat in zijn K.v.H. II zijn kreupele held eerst zijn moeder opzoeken, en pas als hij weer is opgeknapt, met het Niehs naar de kermis gaan.

Over de illustraties in K.v.H. II kan het volgende worden vermeld. Mevrouw A. Hulsman-Kessels uit Rotterdam, een nog in leven zijnde dochter van M.J.H. Kessels, deelde mij vorig jaar mee dat de niet gesigioneerde prenten getekend werden door Eduard van Rijswijk. Deze bekende Antwerpse schilder verbleef met zijn gezin in 1914-1915 als vluchteling ten huize van de schrijver te Tilburg. De schaal van de afgedrukte illustraties tot de originelen schat ik op ongeveer 1 op 2. Ze hingen elk afzonderlijk ingelijst op de werkkamer van de schrijver in zijn instrumentenfabriek, achter zijn bureau tegen de muur. Deze originelen zijn overigens geruime tijd geleden spoorloos verdwenen.

C.J. Hoenkamp

NOTEN:

1. A. Maassen, De conscription militaire 1798-1814, in: Limburgs tijdschrift voor genealogie, 9 (1981) 46 (letter A).
2. Gemeente-archief Heerlen, Frans Archief (afgekort GAH, FA), nr. 541.
3. Rijksarchief in Limburg, Frans Archief (afgekort: RAL, FA).
4. Zie noot 1.
5. Maassen, a.w., 74, 76-78.
6. RAL, FA, nr. 547.
7. GAH, FA, nr. 178a.
8. M.J.H. Kessels, Der Koehp va Hehle, heruitgave 1971, blz. 13.
9. Zie noot 8, blz. 19.
10. Zie noot 8, blz. 20.
11. K.C. Peeters, Soldaten van Napoleon, Antwerpen 1977, blz. 263.
12. Een exemplaar wordt bewaard in de bibliotheek van het GA te Heerlen (Br. W 37).

Het vertelzel van der ouwe Franzoes OF der Koehp van Hiehle.

I DEEL.

Het geve nog maar wienige ouw luj mie, die nog de kotte boksch drage; maar deez enkel eeschpennige, dat zint er die nog get vertelle konne! joh die vertelle uch ganze daag, alling heldendaden die zie gedoh hant. 't Is mieren-deels uver der kreeg; doh het allemool ou gedeende franzoese sint. En die hant ooch get mit gemak. Went iehr dat huurt, dan schteet uch het verschtank schtil wie bei inne moothuvel.

Ich han uver innige daag het geval gehat, doh ich jus mit zoe een ouwt koom te kalle. — Jah seeht het ouwt; miene leeve heer, es me deks die boere jonge huurt moele, es ze ee joor bei de piotte zint gewees, dan zow me wurklich meene ze heije get mit gemak. Ze leege dan nog derbei, dat me het mit hank en voet veule kan; maar het is dan nog maar kappes dertege went ier osserinne huurt vertelle. — Och zaan ich drop, went iehr mich e plezeer wilt doeh, dan vertelt mich ins get van uur levensgeschichte. Minne leeve heer seeht het ouwt, wen ich uch die vertelle mus, doch kreegt iehr gries hore bei, en ooch, ich kan nog al mennig joor leve; maar ich wuur toch ieder doed es mien levensgeschichte. Dat zal het waal doeh zag ich, maar ich minde ooch maar zoo e schtuksche droet, beivuurbeeld e paar kreegsdaag van die allemole die 't ier hat mit gemak. Went iehr mich dovan schprekt, seeht drop het ouwt, dan kunt weer jonk leve in mich en gunde dat ich noch ins inne kreeg onger der ouwe Napoleon kos mit make; maar allewil bei de veldmaarschalke, dat is maar schpiele gegange. En ooch die jong lelbekke kenne joh niks van inne ordentliche kreeg. Neume zich de kuninge ins van os ouw franzoese vuur ginnereels en veldmarscharke, dan zeugt iehr ins een anger schpil. — Wen ich dink wie vier in Schpanje wore, os mit die Schpanjoele en die Engelderer moste mouffele; mordjouw wat woor mich dat e leve. Vier makde de doeh mieh op inne daag kapot, es noeh op inne ganze kreeg. Doh hat iehr jus het ware vuur, zaan ich drop, wie 't ier van Schpanje begint; doh han ich allemeleve zoe geer van gehuurt, want de franzoese motte doch wondere van hun heldedaden han gemak. Jah zoe is het ooch seeht de ouw moer en woet inne voet groeter; maar allewel is 't maar poppekroom. Doh komme ze mit hun materleuse en zundnegel. Heije ze in osse tied domit komme, vier kreege ze en schloge ze tege de bööm a kapot dat het zoe rabbelde. Het kunt maar derdurch dat ze allewel te bang zint, zich wie vreuger mit de bagonet a ge lief te goon. Went het doe heeschde „attakee“ dan woor der duvel los! wie het woeth droet woor, dan woeth niks mie agezieh, dan mos schterve wat vuur de borde koom.

De ouw plaat houw zich al ganz werm verteld, en wuschde zich mit ing voes de schweet aaf en der kiekkel va ge naas. Opdat heh zich get reste kos, schtook ich hum ing cigaar iggene monk, goof hum get vuur, en het ouwt schwaamde wie erm luj die aan 't bakke zint. — Jah minne leeve heer, begos weer de ouw schwaat: het woor in der Juli, inne daag zoe heet han ich ginne oets mieh beleeft. Ich dusch miene kop dertege zette, dat het iggen hel neet heeter is, want het water in de Ebro kokde; en dan mot het toch heet zieh went loopend water kokt. — Vier looge mit os compie op e kastiel kot bei

„Vuur het huusske op ing hote bank zit een oath versjummeld menke,
noh sjatting wiet in de nuhgentig joar“.

(Illustratie uit K.v.H. II)

de schtat Zaragosa, en heije os ieder vuur der doet geheuit es vuur Schpanjoele, wan 's daags vuurher woor ing groete schlagt gewees woh dauzende wore geblieve. Ich vuur mien kop alling houw ter zieker hondert masakreert. Ich schttook der ins op inne kier, zes tegeliek mit mieh bagonet durch ge lief, dat ze wie ingereijde hieringe langs mien geweer honge. Drum ooch, dat me zieker dacht die hant hunne kies vuur e paar mond.

Maar vier houwe os verreKent. Vier houwe deh ovend van plezeer conjak gepimpelt, dat schterre va gen hiemel voole, want der conjak is doh get alledaags; vuur inne Schpaansche grossche kreeg me inne hove emmer. Maar het woor os duur komme te scttoo'. — Wie vier 's murges osse roesch wole oet schlope, doh geet op beemool de trom, en schleet alarm! — Donnerknispelnonditoneerkardoennemillijoenedonderallement ier vier der pupsch oet gen ooge houwe, wore de Schpanjoele al in het kastiel. Het woor of went der duvel mit zing bende van kartoesch bei hun woor. Ze veele uver os hin wie der ermoet uver de welt. Maar doe woor gouwe root duur. Me hoet angesch niks van de soldate wie van de offeceere es soof kie peu! (sauve qui peut) dat wilt op hollandsch zage, dat zich giekere zou redde wiez heh kos. Doch doh woor goot redde; ieh ich de hose a houw wore al ee regiment van die belseboube op ming kamer, of dan beter gezag, in de schuur woh ich schleep. Al ming kamerade ginge der van doer; maar ik dink, zow dan angesch ging redding zieh! — Geprobeert dach ich, en krieh mich inne van die Schpanjoele mit der wikkel, en werp em dich mit zoe'n forsch tegen inne hoop van dat vook aa, dat er zieve en twintig van hun der tummeleut schlooge, vuur me leve het daagslich neet mieh te zieh. Wie dat der generaal zoog, reup heh: oet der weeg! oet der weeg! dat is der Koehp van Hehle; maar gouw mit de kanonne hei, opdat vier hum kapot scheete, deh donderschtoek, dat is der hoopsman van de franze armei. Doch wie ich doh huurde dat het vuur mich geschelt houw, doe zoog ich mich even ins um woh ich mich redde kos; maar alle oetgeng wore mit e regiment Schpanjoele bezat, zoe dat a ging vlucht te dinke woor. Evel der iefeer makt schterk. Ich krieg mich weer zoe inne dikke Spanjoel, (ich gleuf waal dat het inne wienbreujer woor; heh woogde ongeveer ing zes hondert ponk) werp hem durch ing moer hin van drei schting dik, en ich durch dat look der van doer. Doch koom woor ich ing hoof oer wit geloope, of ich zoog al ganze regimente cavallerie achter mich. Doe woet jacht op mich gemakt. Dat gong wie ing dampnietele fleut; e durp oet en het angert in en de cavallerie al ummer achter mich, maar koom mich neet bei, want in deh tied kos ich loope wie e donderweer. Scttong zoe urges inne hoop schpaansche boere, dan reep de cavallerie, houwt vas, houwt vas dat is der Koehp van Hehle; maar dat woor jus mie geluk; wie ze der naam maar van mich huurde, leepe ze oet der weeg, of get koots achter hun woor. Toch 's avonds zoe um ing oer of tien, begos ich evel meui te wehde; maar dink, loop noch maar ing hoof oer, vlich's huure ze dan mit de vervolging op. Zoe neet dan kunt het hun duur te scttoo. Ich loop dich zoe schlaagsbedraags in der duustere doer, neet te dinke drop dat doh e water zow zieh; kladderdaatsch val ich dich hals uver kop bes agen hoos in inne pool.

En noch neet te dinke drop, wil ich ins zieh woh ich woor, domit kunt mich zoe get ageschwumme, wal dreimool zoe groet es der doom van Kölle; ich dink wat is dat, en noch neet te dinke drop dat ich in de sieh gevalle woor, kloetsch zeet het en ich zit dich in de boek van inne walvusch. Der angschwheet brook mich an alle kankte oet, want zoe der ziekere doet vuur ooge

te zieh, is grouwzaam, en noch grouzamer woor dat vuur mich. Hei ich tienmool in de schlacht geschtorve, woor niks, maar zoe in de boek van inne walvusch der hongerdoet motte schterve, ka ginne glouve wat dat heesche wilt.

Dat klinkt toch zoe ongeleuflich, zaan ich tegen het ouwt, mich tunks zoe inne walvusch hat toch teng in de moel zoe groet wie ing kow en volglich kost iehr neet angesch es in schtukker in der boek komme. Teng wie ing kow? seet drop het ouwt, nee giekerinne tank woor zoe groot wie drie keui; en dat woor jus mie geluk, want huurt; Het mos al ing ouw prie zieh, want heh houw al inne tank oeth, en graat durch dat look floetschde ich in — Maar wie zoog het al in zoeh inne walvusch oet vroogde ich. Ja miene leeve heer zeet het ouwt, doh hat iehr ginne versteesdemich van. Ich kan uch gee beter vuurbeld van exempel vuur vergeliek geve, es went iehr op inne groete boere hof komt. Der hoas kont iehr vergelieke mit de poat, dan komt iehr aan der maag, en dat is jus wie op inne groete hof der mest. Doh likt ooch van allerhand op, zelfs ouw planke van schipper, die heh houw vrete. Went me dan get wiejer geet, dan kunt me aan inne groete pool (dat zal waal de bloas zie geweest) allerhande soate ziehusch schwomme ooch doh in, wie hieringe, laberdoan, schtokvusch, zeute en gezote bukkeme en noch veul soate die ich neet en kank. Wie ich dat houw geeh, schpatseerde ich weer truk en koom aan inne groete blauwe scthee vuurbei; (maar dat woar de lever) wie ich kot dra koom, zoog ich dat doh get op schtong. Ich blief scttoon, lees het en wat sctheet mich drop: Anno 911! alzoe woar ich in eene walvusch, woh noch mieh luu ingezete houwe vuur eenige joarhonderde, drum gee wonder dat deh kreujer oat mos zieh. Ich gong alweer wiejer, kom endlich aan ing trap, klaver die op, en bin e soat kamer, noe gleuf ich waal dat dat de naas van hum woor. Het woor doh ganz gemuutlich, waar het woet op eemool zoe duvel koat, dat ich dach woh maach dat ongeheujer noe al mit dich hin geschwomme zieh? in der wiel dat ich zoe ant nohdinke bin, hoal ich de schnoefdoes oet gen tesch en num e priske, of mich noe get schnoef gevalle woor en dat der kadee igge naas woor komme, weet ich neet, maar genog der walvusch kunt an 't neeste. Het wore schleeg wie van ing kanon. 't Woor jus of went e donderweer mit eetbieving umgong, woar ich vloog van inne kank noh der angere en op eemool kunt mich zoeh inne geweldige schoek en vleeg hals uver kop de naas oet. Wie wiet ich gevloge woor weet ich neet. — Wie ich weer bei de mienige koom, zoog ich angesch niks es hiemel en schnei. Ich dink woh bis de dan noeh in de welt, domit zieh ich dich inne trop Franzoese komme. Wie ze get kotter gekomme wore, schpringt der euveschte van zieh peeht, kunt mit oetgeschtrekte erm op mich agelope en reupt der Koehp van Hehle, der Koehp van Hehle, maar gouw noh der Napoleon. Wat zal deh ouwe vroeh zieh, went heh zut das doe hei bis. Het woor gehouwe of geschlage, ich mos scttoondevoots noh der ouwe. Heh woor graat e tien oere köpke aan 't drinke. Wie heh mich zoog, schpringt heh op, kriet mich um gen hoos en seet wat wonder en groet geluk, das doe hei bis. Heh woor zoeh vroeh wie inne gek. Liesebet! schnak in flesch wien reupt heh op de maat. Ich doog mich evel bedanke en zaan geef mich liever ing gow tas koffie. Schnak woor ze doh. Maar ich zaan uch dat woor ginne van eekele. — Ja seet der Napoleon, wat kunst du os op beemool goot; wens du neet kooms wore vier hei in Rusland verlore. — Maar miene leeve Koehp wie zal het noe in Schpanje goh? Och zaan ich, doh is joh noeh der Bamberg van Oke. Dat is ooch woor seet heh drop en woor ganz kontent. Ich bleef noe in Rusland, maar die geschichte zal ich uch op ing anger kier vertelle.

Kroniek

1982

- 4-7 juni Feestviering van scoutinggroep „Vincentius“, Rumpen-Brunssum, ter gelegenheid van 50-jarig bestaan.
- 4 juni Aanvang feestviering ter gelegenheid van 50-jarig bestaan fluiten tambourkorps „Prins Bernard, Ubach over Worms-Landgraaf; tevens huldiging jubilarissen.
- 5 juni Bisschop mgr. dr. J.M. Gijsen wijdt Frans Crutzen, Sempelveld, tot priester. Een dag later draagt hij zijn eerste Heilige mis op in de Sint Remigiuskerk te Sempelveld.
- 5 juni Aanvang feestviering ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van gymnastiekvereniging „Furenthela“, Voerendaal.
- 10 juni Afscheid van drs. W.H.M. Klijberg, directeur Stichting Beheer Pensioenfondsen (A.Z.L.) en Algemeen Mijnwerkersfonds (A.M.F.), Heerlen, in verband met pensionering. Tevens kennismaking met zijn opvolger drs. W.J.M. Schlösser.
- 15 juni Benoeming van J. Drost (54) te Klimmen tot tweede directeur van het Limburgs Dagblad, Heerlen.
- 18 juni Afscheid van dr. J. Moors, sinds 1948 internist in het Heerlens ziekenhuis, in verband met pensionering.
- 19 juni Aanvang viering 75-jarig bestaansfeest van gymnastiekvereniging „Olympia“, Nieuwenhagen-Landgraaf; tevens huldiging jubilarissen.
- 20 juni Officiële aanbieding geschiedenisboek „Ransdaal, drie heren één gemeenschap“ van de auteur Léon Pluymaekers, zulks ter gelegenheid van het 50 jarig bestaan van de Theresiakerk te Ransdaal-Voerendaal.
- 24 juni Overlijden van de 63-jarige pastoor P.J.H. Janssen van de parochie Sint Antonius van Padua te Vrank-Heerlen.
- 25 juni Afscheid van W.H.M. van Megen, directeur van de gemeentelijke dienst financiën in Heerlen, in verband met pensionering.
- 27 juni Officiële onthulling van mijnmonument te Schaesberg-Landgraaf, bestaande uit schachtwiel van schacht II van de voormalige staatsmijn Wilhelmina, door de 72-jarige oud-mijnwerker Johan Reintjes.
- 1 juli Viering 60-jarig bestaansfeest van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (A.B.P.), Oude Lindestraat 70, Heerlen.
- 2 juli Drs. R. van Rossum ss.cc. treedt terug als rector van de Hogeschool voor Theologie en Pastoraat (H.T.P.) in Heerlen; tot zijn opvolger wordt drs. A. Reijnen c.ss.r. gekozen.
- 4 juli Viering Oud-Limburgse Schuttersfeest in Beesel; winnaar van het 70ste (O.L.S.) wordt de schutterij Sint Sebastianus uit Eys-Wittem.
- 4 juli Afscheid van G.H. Lucassen, directeur Stichting Gezinszorg Heerlen en omstreken, in verband met pensionering. Tevens kennismaking met zijn opvolger J.Th.A. Bos.
- 13 juli Overlijden van de 55-jarige Jozef Koselka, arts voor zenuw- en zielsziekten in het Sint Gregoriusziekenhuis te Brunssum.
- 19 juli Overlijden van de 88-jarige J.J. Kramer, Brunssum, oud-voorzitter van de Algemene Nederlandse Mijnwerkersbond.

- 22 juli Officiële opening tentoonstelling „Land van de rijzende zon“ in het Grand Hotel, Groene Boord 23, Heerlen, door A. Miki cultureel attaché van Japan.
- 31 juli Huldiging van harmonie „Concordia“, Treebeek-Brunssum, wegens het behalen van het hoogste aantal punten in de speciale B-afdeling te Valencia in Spanje.
- 18 aug. Officiële aanbieding aan burgemeester J.A.M. Reijnen van boekwerk „Heerlerheide, een dorp vol herinneringen“, geschreven door Harry Hoofs bij gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de koninklijke fanfare Sint Joseph, Heerlerheide-Heerlen.
- 20 aug. Afscheid van dr. W. Sprey, rector van het Grotius College, Heerlen, in verband met pensionering. Tevens kennismaking met zijn opvolger drs. J. Pleumeekers uit Simpelveld.
- 20 aug. Officiële bouwstart voor nieuwbouwdeel van Open Universiteit, Valkenburgerweg 167, Heerlen, door minister W.J. Deetman van Onderwijs en Wetenschappen.
- 21 aug. Officiële opening van Nederlands grootste internationale waterpolo-evenement „Waterpolo All In“ in zwembad Terworm-Heerlen, door Heerlens burgemeester.
- 26 aug. Afscheid van drs. A.Th. Poels, economisch-directeur van het De Weverziekenhuis te Heerlen in verband met pensionering. Tevens kennismaking met zijn opvolger drs. J.A. Zeestraten uit Veenendaal.
- 27-29 aug. Feestviering ter gelegenheid van 75-jarig bestaansfeest van het Harmonie-orkest Brunssum. Tevens huldiging jubilarissen.
- 28 aug. Officiële opening nazomerbeurs „Uit en Thuis“ in Stadsschouwburg Heerlen door Heerlens burgemeester en zijn echtgenote.
- 31 aug. Officiële start voor bouw nieuw winkelcentrum en 72 kleine woningen aan het Wannerplein, Heerlerheide-Heerlen, door wethouder Hub Savelsbergh.
- 31 aug. Officiële start van tweede nieuwbouw Centraal Bureau voor de Statistiek (C.B.S.), Kloosterweg 1, Heerlen, door dr. Jan Terlouw, minister van Economische Zaken; tevens onthult hij een straatnaambordje: C.B.S. weg.